L'oratori musical.
¿Un gènere oblidat a Catalunya?

El 17 de juny de 2003 va tenir lloc a l'església del reial monestir de Sant Cugat del Vallès la (re)estrena de l'oratori *La Conversión de Agustino*, compost l'any 1804 pel mestre de capella de la catedral de Barcelona Francesc Queralt. La interpretació va ser a càrrec de Marta Muñoz (soprano), Montserrat Bertral (contralt), Miguel Mediano (tenor), Pau Bordas (baix), la Coral Càrmina (dirigida per Fernando Marina) i una reducció de l'Orquestra Simfònica de Sant Cugat, tots sota la direcció de Josep Ferré. L'acte va estar organitzat per l'Aula d'Extensió Universitària per a la Gent Gran de Sant Cugat. Aquest esdeveniment pot portar a preguntar-se què és un oratori musical i, més especialment, fins a quin punt va ser present aquest gènere a Catalunya.

per XAVIER DAUFÍ

L'oratori és un gènere vocal basat en un text de caire dramàtic i de temàtica religiosa que solia interpretar-se a les esglésies o en dependències afins. Tot i que el text ho permetria, per les característiques dels llocs on es cantaven, normalment no es representava. L'oratori musical va originar-se a l'entorn de la congregació dels oratorians, una societat clerical fundada a Roma l'any 1575 per Felip Neri. Una de les activitats més remarcables d'aquesta congregació era l'organització d'exercicis espirituals o, el que és el mateix, reunions de fidels en què, al voltant de Felip Neri o altres sacerdots, es reflexionava sobre temes religiosos. La sala on es duien a terme aquestes trobades rebia el nom d'oratori, és a dir, lloc destinat a l'oració. En aquests actes, la música hi tenia al principi un paper discret: es cantaven, intercalades entre els sermons i les lectures, unes cançons, més o menys simples, anomenades *laude*. Amb el pas del temps aquestes van anar adquirint cada cop més importància, fins al punt que cap al final del segle XVI l'estructura d'aquests exercicis era la següent: lauda-sermó-lauda. Una gran quantitat de les *laude* del cinc-cents tenien un text en forma de diàleg en què habitualment intervenien dos personatges: l'ànima i el cos (aquesta forma és precisament la que va utilitzar Emilio de'Cavalieri en la seva *Sacra Rappresentazione di Anima e di Corpo)*, l'àngel i l'ànima, l'arcàngel sant Gabriel i Maria, el guia i el pelegrí, etc. Malgrat que no és una qüestió del tot aclarida, es pot afirmar que, almenys en part, aquestes *laude* amb texts dramàtics van donar pas al final del segle XVI a una nova forma musical anomenada oratori (denominació, d'altra banda, que adopta el nom del lloc on es va originar).

En efecte, cap a mitjan segle XVII aquest nou gènere ja s'havia establert d'una manera clara a Roma. Fins i tot es comença a trobar aquest tipus de composicions a altres ciutats de la península italiana i a altres països europeus. Durant els primers anys del sis-cents comencen a distingir-se dues branques diferents: l'*oratorio volgare* i l'*oratorio latino* (el primer basat en un text en una llengua vernacla i el segon en llatí). Quedi clar que no es tracta de dues formes musicals distintes, és simplement una mateixa forma basada en texts en llengües diferents. Musicalment i estructural no es podran enumerar diferències significatives entre totes dues branques. Sí que hi haurà alguna diferència des del punt de vista literari: el text de l'*oratorio latino* és en prosa, mentre que el de l'*oratorio volgare* és en vers.

L'ORATORI VA TENIR UNA PRESÈNCIA DESTACADA A CATALUNYA TOT AL LLARG DEL SET-CENTS.

Tot al llarg de la segona meitat del segle XVII i durant el XVIII l'oratori ja es troba del tot arrelat a diversos països europeus, especialment a Itàlia, Alemanya, Anglaterra i França. Però, quina és la situació a Catalunya? El públic i els compositors catalans, van sentir-se atrets per aquesta nova forma musical? Va contribuir el nostre país al desenvolupament de l'oratori? Considerant els estudis existents sobre la matèria, caldria donar una resposta negativa a totes aquestes preguntes. No obstant això, res és més lluny de la realitat: els resultats de la recerca portada a terme en la tesi doctoral titulada "Estudi dels oratoris de Francesc Queralt (1740-1825). Fonaments de la història de l'oratori a Catalunya al segle XVIII"[1] vénen a demostrar que aquest gènere va tenir a casa nostra una presència molt destacada tot al llarg del set-cents. S'han localitzat una quarantena de músics, tots ells catalans, dedicats a la composició d'aquest tipus d'obres (cal fer esment que gairebé la totalitat d'aquests compositors eren mestres de capella a diferents esglésies de Catalunya). D'altra banda, es poden esmentar, pel cap baix, uns quatre-cents títols d'oratoris interpretats en ciutats diferents del territori català. A més, els motius pels quals es cantaven aquestes obres mostren el profund arrelament social que tenia el gènere: una gran varietat de festivitats se celebraven, entre altres actes, amb la interpretació d'un oratori. Així, es componien aquest tipus d'obres, per exemple, per celebrar una festa dedicada a la Mare de Déu o a un sant, per festejar una beatificació o una canonització, per clausurar el curs en institucions acadèmiques, o per celebrar la professió d'una monja.

Una qüestió remarcable és el fet que l'oratori no va estar només present a la

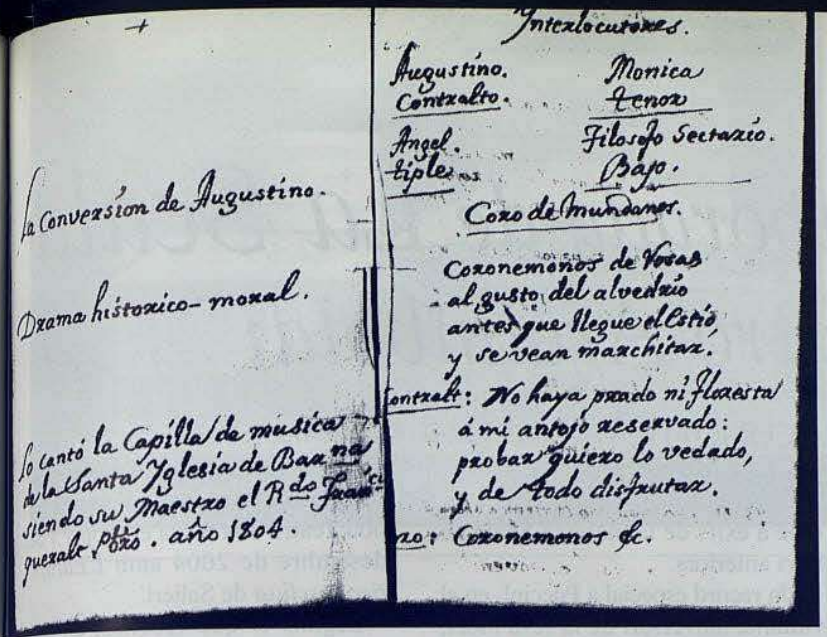

Pàgines dos i tres del llibre manuscrit de La Conversión de Agustino *(Biblioteca de Catalunya)*

ciutat de Barcelona, sinó que es va interpretar aquest tipus d'obres a diversos indrets de Catalunya. En aquest sentit, l'oratori va representar una important via que va permetre al poble poder accedir a la música. En efecte, tot i la remarcable oferta musical barcelonina, la quantitat de gent que podia anar al Teatre de la Santa Creu a sentir una òpera o als múltiples concerts privats que tenien lloc en diverses cases nobiliàries i burgeses de Barcelona era molt petita comparada amb el nombre de persones que podia assistir a les esglésies de tot Catalunya per sentir-hi un oratori.

La vida de l'oratori a Catalunya va acabar-se els primers decennis del segle XIX. La Guerra del Francès i la desamortització van ser, en darrer terme, els causants de la desaparició. Ja feia anys que les autoritats eclesiàstiques buscaven, sense obtenir resultats positius, la manera d'abolir el costum de cantar oratoris a les esglésies. L'escassetat de moneda va causar la progressiva i irremeiable desaparició d'aquelles de les capelles musicals que tan importants havien estat abans de la guerra. Aquesta situació va ser aprofitada per l'Església per prohibir definitivament l'oratori. Rafael d'Amat i de Cortada, baró de Maldà, es fa ressò d'aquesta situació en alguns fragments del seu *Calaix de sastre*, dietari escrit entre els anys 1769 i 1816, on explica una variadíssima sèrie de fets ocorreguts, la majoria, a la ciutat de Barcelona. El juliol de 1814, d'una manera prou divertida, l'autor deixa constància de la poca quantitat de diners de què es disposava per pagar els músics, i de la baixa qualitat de les interpretacions: *"mes en la tarde á 6 horas tocadas no se há cantat oratori; no sufragant las bossas per est, sent totas com figas panxonas per lo ben flacas de pecunia, y los musichs tenir de tocár casi* Amore Dei; *per conseguent há estat musica de* ñic, y ñoc, *y los pochs musichs de la Cathedral ab sols 4 violins, y dos violas, ab lo Xantre Mosen Ventura, y algun altra Seculár ab los escolans, dalt del Cor han cantat, y sonat lo Rosari, y aixi un poch menos de aquellas musicas que sen dihuen de pà turrat i admetllas, no haventhi tocat l'orga en dit Rosari".*[2]

En un altre fragment del febrer de 1815 el baró de Maldà exposa les raons per les quals creu que les autoritats eclesiàstiques haurien suprimit finalment la interpretació d'oratoris a la catedral: *"los oratoris en musica, ques cantaban en la Iglesia Cathedral en las tardes en tot lo Curs de Tretsenari á Santa Eulalia se ha conmutat en los Cants del rosari ab orga, y aixi mes devota la gent en la Iglesia aixi com no antas que la musica de oratoris sabent a musica de teatro en moltas de sas arias, rondos y Duetos, fomentaba de distraccio en enrahonar molts currutacos que encara es lo que sobra, a riure festejar a las currutacas indecents moltas en sos trajos a la Francesa y altres coses pitjors y com ara corra poca moneda, qui sap si será un dels motius y lo demes que tinch referit que per disposició a no del Sr Bisbe de est molt Ill^tre^ Capitol de que no se cantien oratoris ab musica dintre de la Cathedral, com ya no hi ha hagut Musica en las dos translacions de la nostra Patrona, la Gloriosa verge y Martir Santa Eulalia."*[3]

De tot l'extens conjunt d'oratoris compostos a Catalunya durant el segle XVIII es va escollir, per ser presentat al monestir de Sant Cugat, l'obra de Francesc Queralt titulada *La Conversión de Agustino*, escrita l'any 1804. Francesc Queralt va néixer a les Borges Blanques l'any 1740 i l'1 de juliol de 1749 va sol·licitar la seva admissió com a escolanet a la capella de la catedral de Lleida. No es té constància de si va ser admès o no, per la qual cosa res no se sap sobre la seva formació. El 17 de gener de 1774 és nomenat mestre de capella de la catedral de Barcelona. Cal indicar que no va assolir aquest càrrec per oposició, sinó per mitjà d'un acord amb Josep Pujol, el mestre anterior. El 29 de març de 1777 inicia la seva carrera eclesiàstica amb la recepció dels ordes menors, carrera que finalitzarà el 20 de febrer de 1779, que serà nomenat prevere.

Francesc Queralt va intervenir en diverses ocasions com a membre de tribunals d'oposicions, cosa que fa pensar que va ser un músic important i influent a la Barcelona de la segona meitat del segle XVIII. Per altra banda, el compositor no es va lliurar de les cèlebres i habituals "baralles" entre músics. El baró de Maldà explica que l'any 1796 el mestre i Carles Baguer, l'aleshores organista de la catedral, van protagonitzar una seriosa disputa perquè tots dos havien compost un oratori per ser cantat el divendres de Passió a l'església del Bonsuccés. Segons el relat del baró de Maldà, aquest cas va ser molt sonat i fins i tot la Junta Secreta de la Congregació dels Dolors es va veure obligada a reunir-se per calmar els ànims i erigir-se en àrbitre de la querella. Després d'haver escoltat ambdues composicions, la Junta va decidir-se per la de Francesc Queralt, que va ser la que finalment es va interpretar. El públic va quedar molt satisfet amb l'oratori, i fins i tot els adversaris del compositor van aplaudir l'obra.

Francesc Queralt va mantenir-se en el càrrec de mestre de capella de la catedral de Barcelona fins al 14 d'abril de 1815, moment en què, tampoc sense passar per cap oposició, és nomenat Ramon Aleix. La seva vida es perllongà encara deu anys més. Va morir al final del mes febrer de l'any 1825 i va ser enterrat l'1 de març.

Amb la presentació de *La Conversión de Agustino* s'ha volgut contribuir a la recuperació d'un immens patrimoni musical català que fins ara era totalment desconegut. Per altra banda, el públic va poder comprovar que els oratoris catalans d'aquest període no són importants únicament pel seu valor històric, sinó que també gaudeixen d'un veritable interès i qualitat musicals.

NOTES

1. Xavier Daufí, "Estudi dels oratoris de Francesc Queralt (1740-1825). Fonaments de la història de l'oratori a Catalunya al segle XVIII". Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. IDIM Ricart Matas, 2001. Tesi doctoral.

2. Rafael d'Amat i de Cortada, *Calaix de Sastre*. Vol. XLVII, 541 (24 de juliol de 1814). Arxiu Històric de Barcelona.

3. Rafael d'Amat i de Cortada, *Calaix de Sastre*. Vol. XLIX, 79 (13 de febrer de 1815). Arxiu Històric de Barcelona.